

III. PEČETI JANA LUCEMBURSKÉHO JAKO VZOR PRO OSTATNÍ PEČETITELE

Nesporně je vždy zajímavé zjišťovat, zda se panovníkovy pečeti staly vzorem pro pečeti drobných suverénů či sebevědomé šlechty, která toužila po tom, aby se zeměpánovi co nejvíce přiblížila nebo dokonce vyrovnala, a to i svým pečetidlem. Domnívám se, že v případě Jana Lucemburského lze alespoň zatím dva takové příklady uvést, jeden pro Čechy a druhý pro Slezsko, i když jejich počet může v budoucnu ještě vzrůst.

Pro české země máme podle mého soudu poměrně průkazný příklad ve II. typu jezdecké pečeti Petra I. z Rožmberka († 1347), používaném Petrem I. velmi krátce před smrtí v roce 1347 (obr. 37).²¹²

Při porovnání obou pečeti – tedy Janovy a Petrovy – nalezneme mnoho zajímavých skutečností. Tělo jezdce zaujímá shodnou polohu, a to i v opření nohou do třmenů. Snaha po totožném řasení rytířova pláště je také patrná. Na postavě jezdce zaujme téměř shodné gesto pravé ruky včetně držení meče, které na I. typu jezdecké pečeti Petra I. z Rožmberka (obr. 36) není.²¹³ Meč je nyní delší, jeho hmota je rozložena rovnoměrněji, rozhodně není meč u jílce tak silný a tak prudce se ke špičce nezuzuje. Zajímavé je použití náramenních štítků, které se na českou jezdeckou pečeť dostávají teprve díky jednostranným jezdeckým pečetím Jana Lucemburského. Přitom použití náramenních štítků na II. typáři Petra I. z Rožmberka představuje jejich jediný výskyt na české šlechtické jezdecké pečeti vůbec.

Značnou podobnost s Janovou pečeti nalezneme ve vyobrazení koně. Nápadná snaha napodobit Janova oře vyplyne především při porovnání hlavy, šíje a plece. Hlava koně Jana Lucemburského je ovšem skloněna, plece i šíje jsou mohutnější díky větší zručnosti zlatníka královského typáře. Rytce Petrovy pečeti se naopak dostal do obtíží v místě přechodu těla koně v nohy. Obdobný kvalitativní rozdíl můžeme pozorovat při vyobrazení zadních nohou koně, které působí na Rožmberkově pečeti snad až poněkud neanatomicky. Podstatný rozdíl se projevuje u předního a zadního dílu čabraky. Cípy čabraky Janova oře mistrným řasením vyjadřují mnohem větší dynamiku pohybu, než je tomu u Petrovy pečeti. Nicméně zdá se být dosti pravděpodobné, že rytce Rožmberkova typáře napodoboval a nechal se inspirovat V. typem jezdecké pečeti Jana Lucemburského.

Ještě jedna skutečnost zasluhuje pozornost. Jedná se o umístění klenotu jezdce – velké rožmberské růže na hlavě koně. Jde o jediný případ v rožmberské sfragistice, kdy kůň na pečeti nese klenot. Nepochybně se umístění klenotu na hlavu koně podílelo na větší honosnosti a reprezentativnosti i výzdobě pečetního obrazu. Otázkou ovšem je, zda se tak nedělo právě pod vlivem pečeti Jana Lucemburského, jehož kůň nese draka. Tato možnost se jeví velmi pravděpodobnou.

212 Podrobnosti v článku: M a r á z , K.: *Jezdecká pečeť* – celý článek. Existuje ještě nejméně jeden otisk II. typu Petrovy jezdecké pečeti z 15. června 1347 v SOA v Třeboni, pobočka Český Krumlov, Vs. Český Krumlov, sig. I 3 S beta, č. 1 a. Srov. k tomu S p ě v á č e k , J. (ed.): *RBM V/1*. Pragae 1958 č. 150, s. 87–88. Za laskavé upozornění na tuto pečeť děkuji mgr. Anně Kubíkové.

213 Jediné známé vyobrazení in: M a r á z , K.: *Česká jezdecká pečeť III*, č. 23.

Zajímavá je také velikost Petrovy pečeti, která se blíží velikosti pečeti Jana Lucemburského – 83 mm proti 94 mm – a výrazně přesahuje veškeré dosavadní velikosti rožmberkých jezdeckých pečeti. Za zmínku ještě stojí, že I. typ jezdecké pečeti Petra I. z Rožmberka, jehož stylizace je od druhého typu značně odlišná, měřil pouhých 68 mm.

Proč se rytec Petrova pečetidla – bezpochyby na Petrovo přání – nechal inspirovat královskou pečeti Jana Lucemburského, které se snažil když ne přímo vyrovnat, tak alespoň přiblížit? A proč byl vybrán právě V. typ Janovy pečeti?

Jistě nešlo o pouhou náhodu, že zlatník ve službách mocného jihočeského magnáta napodoboval právě Janův V. typ pečeti. Tento typ totiž představuje nejužívanější Janovu královskou jezdeckou jednostrannou pečeť a vyskytuje se nepoměrně častěji než jeho další jezdecké jednostranné pečeti. Zmíněná pečeť je také nejčastěji dochovanou pečeti Jana Lucemburského v bývalém rožmberském archivu. Často velmi blízký vztah Petra I. z Rožmberka a českého krále Jana Lucemburského a především značná moc politická a ekonomická spolu s postavením, jakého se Petrovi dostalo, vedla zcela logicky k pořízení si náležitě reprezentativního ověřovacího prostředku.²¹⁴

Petrova jezdecká pečeť poskytuje dosti nepřímých důkazů, na jejichž základě můžeme s poměrně vysokou dávkou pravděpodobnosti učinit závěr, že zlatník ve službách Petra I. z Rožmberka se snažil co nejvíce přiblížit či vyrovnat královské pečeti Jana Lucemburského, jejíž V. typ mu byl s největší pravděpodobností předlohou. Kvalitou své práce však za královským zlatníkem přece jen zaostal.²¹⁵

Zajímavé skutečnosti si povšiml polský badatel Z. Piech, který vlastně poukázal na další případ Janových pečeti jako vzoru. Tak konkrétně se domnívá, že existuje programové napodobení pečeti Jana Lucemburského na druhém typu jezdecké pečeti Bolka II., knížete slezského a pána minsterberského (obr. 35). Za datum vzniku Bolkovy pečeti považuje rok 1336 a spojuje ho s lenním holdem, jež složil Bolek králi Janovi téhož roku.²¹⁶ Tento postřeh je, myslím, správný. Základní stylizace schématu skutečně odpovídá V. typu jezdecké pečeti Jana Lucemburského, kterým král pečetil od roku 1325. Podobnost se projevuje zejména u postavy jezdce, snahy shodně řasit plášť rytíře, u opření rytíře do třmenů. Zaujme také vyobrazení koně, kde však rytec Bolkovy pečeti nezvládl zobrazení nohou, které jsou až příliš mohutné. Rovněž řasení čabraky nedosahuje bohatosti záhybů čabraky Janova oře – i když snaha napodobit základní diagonály je evidentní – hlava je méně ohnutá, takže evokuje menší pohyb. Rytec Bolkovy pečeti, která se i svou velikostí – 80 mm – blíží pečeti Jana Lucemburského, tak kvalitou práce zaostal za zlatníkem – autorem pečeti Jana Lucemburského. To nás ale příliš nepřekvapí, uvědomíme-li si, jak vysokou výtvarnou úroveň se vyznačují pečeti Jana Lucemburského.

V této kapitole by asi měla být zmíněna ještě jezdecká markraběcí pečeť Janova syna Karla Lucemburského (obr. 34),²¹⁷ o níž mnozí badatelé soudí, že byla vytvořena podle vzoru Janových pečeti.²¹⁸ Domnívám se však, že u Karlovy pečeti měly asi mnohem větší vliv jezdec-

214 Zřejmě jako poslední o Petrovi I. z Rožmberka pojednala K u b í k o v á , A.: *Petr I. z Rožmberka a jeho synové*. In: *Českokrumlovsko v době prvních Lucemburků (1310–1380)* (ed. A. Kubíková). Český Krumlov 1996, s. 9–16. Starší literatura o vztahu Petr I. z Rožmberka k Janu Lucemburskému in: M a r á z , K.: *Jezdecká pečeť*, s. 19, pozn. 15. K pětিলisté růži a její interpretaci na erbu Rožmberků a Vítkovců vůbec z nejnovejší literatury srov. D e n k s t e i n , V.: *Český král*, s. 70–71.

215 M a r á z , K.: *Jezdecká pečeť*, s. 17–18.

216 P i e c h , Z.: *Ikonomografia pieczęci Piastów*. Kraków 1993, s. 242, zobrazení tamtéž, obr. 73.

217 Vyobrazení např. in: P o s s e , O.: *Die Siegel II*, tab. I, č. 1.

218 Geneze názorů a k problematice naposled M a r á z , K.: *Die Reitersiegel*, s. 89–92. Srov. k tomu i poslední odstavec kapitoly II. C. *Ikonomografický francouzský (západoevropský) typ velkých pečeti*. K problematice vztahu Jano-

ké pečeti francouzských princů. Podoba Karlovy pečeti s pečetí Jana II. Dobrého (obr. 31) je velmi výmluvá,²¹⁹ proto ji lze v předmětných souvislostech této konkrétní kapitoly pominout.

vých jezdeckých a majestátní pečeti ke Karlovým pečetím též D i e d e r i c h , T.: *Siegelkunst*. In: Die Parler und der schöne Stil 1350–1400. Europäische Kunst unter den Luxemburger. Handbuch zur Ausstellung des Schütgen-Museums in der Kunsthalle Köln III (hg. von K. Lechner und Koll.). III. Teil. Köln 1978, s. 153.

219 Podrobný rozbor problematiky in: M a r á z , K.: *Die Reitersiegel*, s. 89–92.